

60%: invloed op de arbeidsmarkt

ESB

Rubrieken

Inleiding

Het is de laatste jaren een economisch modeverschijnsel geworden om de omvang van de collectieve sector als een belangrijke oorzaak te zien van het slecht functioneren van de arbeidsmarkt en van de hoge werkloosheid¹. Een relatief krimpende collectieve sector is in deze opvatting gewenst om de werkloosheid terug te dringen.

In dit artikel wordt de genoemde gedachtengang kritisch bezien. Daarbij wordt uitdrukkelijk niet ingegaan op de vraag in hoeverre overheidsbezuinigingen wenselijk kunnen zijn uit anderen hoofde dan arbeidsmarktoverwegingen. Het is immers volstrekt duidelijk, dat binnen het overheidsbudget compenserende maatregelen nodig zijn om terugvallende aardgasopbrengsten en stijgende rentelasten op te vangen, terwijl ook het financieringstekort nog verder moet worden gereduceerd. Het gaat hier evenwel om de vraag in hoeverre de huidige werking van de arbeidsmarkt een zelfstandig argument oplevert om te komen tot een relatieve inkrimping van de collectieve sector.

De theorie

De theorie dat een grote collectieve sector schadelijk is voor de arbeidsmarkt is in vereenvoudigde vorm als volgt samen te vatten. Een grote collectieve sector dient onvermijdelijk voor een belangrijk deel te worden gefinancierd uit heffingen op inkomen uit arbeid. Door deze heffingen is het netto loon voor de werknemer lager dan de loonkosten voor de werkgever. Dit verschil wordt ook wel aangeduid als de wig. Een kleinere wig betekent dus lagere loonkosten of een hoger netto loon. In de praktijk is een combinatie van beide effecten plausibel. Een gegeven verkleining van de wig leidt dus in de regel niet ten volle tot lagere loonkosten of voor honderd procent tot hogere netto lonen, maar meestal van allebei wat. De verdeling over beide componenten wordt bepaald door economische omstandigheden en de relatieve machtsposities van werkgevers en werknemers.

De veronderstelde economische voordelen van een wigverkleining vloeien grotendeels voort uit de voornoemde dubbelslag. Enerzijds zullen de loonkosten dalen, wat tot meer werkgelegenheid leidt. Anderzijds zullen de netto lonen stijgen, wat verschillende positieve effecten kan hebben op het micro-economische vlak. Werknemers kunnen beter gemotiveerd worden, omdat ze het gevoel hebben meer loon naar werk te krijgen. In guldens gerekend betekent een bepaalde verhoging van het bruto loon bij een kleinere wig een grotere netto vooruitgang, wat werknemers kan motiveren om meer te bereiken, hetzij door een grotere inzet hetzij door het volgen van opleidingen of een grotere arbeidsmobiliteit. Werknemers zullen volgens deze gedachtengang een financiële vooruitgang beoordelen in termen van guldens in plaats van procenten. Alleen ingeval de marginale wig meer afneemt dan de gemiddelde wig, zullen de netto inkomensverschillen ook relatief toenemen. In dat geval is er nog een extra stimulans tot positieverbetering. Allerlei discrepanties op de arbeidsmarkt alsook de werkloosheid die hieruit voortvloeit, zouden zo kleiner kunnen worden naarmate de (marginale) wig kleiner wordt. Ten slotte zal een kleinere wig ook de vlucht naar het zwarte circuit en andere vormen van informele arbeid kunnen afremmen, waardoor de formele werkgelegenheid relatief zal toenemen.

Aldus de theorie zoals die thans opgeld doet. Omdat het een gedachte betreft die wat al te gemakkelijk gemeengoed lijkt te worden, is het echter gewenst op een aantal eenzijdigheden en onvolkomenheden te wijzen.

Kanttekeningen

Algemeen

In het bovenstaande werden (mogelijke) effecten van een wigverkleining geïsoleerd voorgesteld. Vanuit analytisch oogpunt is dat geoorloofd, maar wanneer deze gedachten dienen ter ondersteuning van beleidssuggesties, zoals dikwijls het geval is², dient de eenzijdigheid van de analyse in het oog te worden gehouden. Een autonome verkleining van de wig zal immers gepaard

gaan met een verlaging van de overheidsuitgaven, dan wel een vergroting van het financieringstekort³. In de praktijk van 1988 betekent dat het eerste. Een beleid gericht op inkrimping van de collectieve sector heeft dus niet alleen maar gunstige gevolgen door een kleinere wig, maar ook negatieve economische gevolgen door de ermee gepaard gaande overheidsbezuinigingen. Men zal steeds na moeten gaan hoe de economische gevolgen van dit beleid per saldo zullen zijn. Dus, als men bij voorbeeld graag de nadruk wil leggen op inverdieneffecten van lastenverlichting, zal men ook de uitverdieneffecten van bezuinigingen mee in beschouwing moeten nemen.

Verdere algemene kanttekeningen betreffen andere eenzijdigheden van gangbare theoretische beschouwingen. Een daarvan is dat voor de werknemer het netto loon van belang wordt geacht (waarop in het volgende nog nader wordt ingegaan) en voor de werkgever de bruto loonkosten. Ook de werkgever is echter belastingplichtig. In het geval van een goed renderende persoonlijke onderneming zijn de netto loonkosten niet hoger dan het netto loon: de fiscus neemt 60% tot 70% van de totale loonkosten voor zijn rekening. Bij vennootschappen is dat minder, maar ook dan zijn de loonkosten netto ongeveer 40% lager dan bruto⁴.

1. Een beperkte greep uit publicaties waarin dit standpunt wordt verwoord: F.W. Rutten, *Belastingverlaging en welvaartsverhoging*, *Weekblad voor Fiscaal Recht*, 1986, nr. 5750; OECD-landenrapport Nederland, 1987; *Miljoennota 1988*; *Notitie Inkomensbeleid*, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, kamerstuk 20 210, nr. 1 en 2. In meer genuanceerde zin: SER, *Advies sociaal-economisch beleid op middellange termijn 1986-1990*, 1986-10 en SER, *Rapport Commissie Economische Deskundigen*, 1987-6.

2. Voorbeelden van beleidsstukken waarin een wigverkleining geïsoleerd wordt voorgesteld zijn de *Miljoennota 1988*, blz. 41 en de *Notitie Inkomensbeleid 1988*, blz. 43.

3. Afgezien van mogelijke herstructurering van collectieve heffingen, waarbij de totale opbrengst gelijk blijft.

4. Ook als de werkgever geen belasting betaalt vanwege het ontbreken van winst of het toepassen van juridische constructies, zal dit in overwegende mate gelden. Zonder aftrek van loonkosten zou er immers in het algemeen wel winst zijn waarover belasting verschuldigd is.

Nog een andere eenzijdigheid betreft de constatering dat een bepaalde netto loonstijging leidt tot een veel hogere stijging van de loonkosten, bij voorbeeld een gulden tegen een rijksdaalder. Nog afgezien van het vernoemde feit dat ook werkgevers netto zullen rekenen, wordt daarbij vergeten dat het omgekeerde eveneens geldt, namelijk dat de bereidheid van werknemers tot een bepaalde netto loonmatiging (een gulden) gepaard gaat met een veel grotere matiging van de loonkosten (een rijksdaalder). Een grote wig kan zo gezien een loonkostenmatiging vergemakkelijken. Een aantal overige kanttekeningen betreft de partiële analyse van een wigverkleining zelf. Daarbij kan onderscheid worden gemaakt naar macro-economische redeneringen, die vooral de kosten- en bestedingseffecten betreffen, en de micro-economische redeneringen die betrekking hebben op het arbeidsmarktgedrag.

Macro-economie

Wat betreft de macro-economische verbanden rijst vanuit theoretisch oogpunt twijfel aan de veronderstelde symmetrie in de effecten van een uitdijende collectieve sector in de jaren zeventig en een inkrimpende collectieve sector thans. Met andere woorden: wat in de jaren zeventig gebeurde was fout, dus als we nu het omgekeerde doen is het goed. Dit lijkt een logische, maar niettemin enigszins primitieve gedachte. Twijfel aan de geldigheid daarvan berust op een tweetal argumenten. Het eerste is op deskundige wijze verwoord door Schouten en betreft mogelijke verschillen in economische regimes⁵. Een bezuinigingsbeleid kan, zeker als dat internationaal gevoerd wordt, mede het economisch regime bepalen waardoor het zichzelf krachteloos maakt. Voor de werkgelegenheid valt dan weinig positiefs te verwachten. Voor een kleine open economie als Nederland lijkt een beleid gericht op inkrimping van de collectieve sector slechts positieve resultaten te kunnen opleveren in tijden van een internationaal expansief beleid. Dat een Nederlands bezuinigingsbeleid annex lastenverlichting per saldo positief zal uitwerken indien internationaal een restrictief fiscaal beleid overheerst, moet worden betwijfeld.

Iets geheel anders is een verlaging van collectieve lasten die mogelijk is bij een extra loonmatiging, het zogenaamde plan-Schouten. In dat geval is er in feite sprake van een endogene inkrimping van de collectieve sector. De lastenverlichting loopt daar in zekere zin op vooruit, maar draagt er tegelijkertijd toe bij dat de collectieve-uitgavenquote daalt doordat de binnenlandse bestedingen op peil blijven (noemereffect). In hoeverre aanvullende overheidsbezuinigingen daarbij nodig of gewenst zijn,

blijft afhankelijk van risico's die aanvaardbaar geacht worden ten aanzien van het financieringstekort. Het is opmerkelijk, dat de beleidsvariant die het Centraal Planbureau voor de jaren zeventig heeft gesimuleerd zowel door Schouten als een bevestiging van de werking van zijn 'plan' wordt gezien als door beleidsambtenaren vooral ook als argument voor het autonoom terugdringen van de collectieve sector wordt gehanteerd⁶. In die variant was immers sprake van zowel loonmatiging en lastenverlichting, als van autonome bezuinigingen. Het is onduidelijk of deze CPB-variant in feite een 'plan-Schouten' variant is die moest worden aangevuld met bezuinigingen omdat anders in het CPB-model het financieringstekort zou oplopen, of dat daarin een bezuinigingsbeleid op zichzelf als heilzaam wordt beschouwd.

Het tweede argument om de symmetrie bij een stijgende en een dalende lastendruk in twijfel te trekken, is gelegen in de afwentelingshypothese. Er is alle aanleiding om te veronderstellen dat de mate waarin collectieve lasten worden afgewenteld, afhankelijk is van de machtsposities op de arbeidsmarkt, de mate van centralisatie bij het loonoverleg en van neerwaartse nominale loonstarheid bij geringe inflatie. Hiermee verband houdt de vraag of afwentelingscoëfficiënten in modellen die zijn geschat voor de jaren zestig en zeventig bij een stijgende lastendruk, wel geldig zijn voor een situatie waarin een dalende lastendruk wordt geforceerd door vermindering van collectieve voorzieningen. In het volgende wordt daar nog op teruggekomen.

Micro-economie

Een veel gehanteerd uitgangspunt in micro-economische beschouwingen is dat werknemers bij hun arbeidsmarktgedrag uitsluitend letten op het netto loon. Overige looncomponenten zijn voor hen van generlei waarde, of zij houden daar in hun gedrag in elk geval geen rekening mee. Nu leert een oppervlakkige beschouwing van het arbeidsmarktgedrag reeds, dat dit uitgangspunt zeker niet algemeen geldig is. Er zijn bij voorbeeld mensen die een baan nemen om toe te treden tot de Ziekenfondsverzekering. Een ander voorbeeld is de pensioenbreuk, die het gedrag van met name oudere werknemers kan beïnvloeden. Ook is bekend dat het recht op sociale zekerheid mede een motief kan zijn voor gehuwde vrouwen voor herintreding. In feite bestaat een belangrijk deel van de collectieve lasten uit componenten waarbij een duidelijk verband aanwezig is tussen betaling en profijt. Met name is dat het geval als een collectieve voorziening een duidelijk verzekeringskarakter heeft. Bedacht moet worden dat voor de door-

snee werknemer de wig voor ruwweg de helft door dit soort collectieve lasten wordt veroorzaakt⁷. Dat die verzekeringen een verplicht karakter hebben, doet daarbij weinig ter zake. In een verzorgingsstaat zoals wij die kennen is verzekeringsplicht in veel gevallen nodig om 'free rider'-gedrag te voorkomen. Economisch-theoretisch gezien is het daarom zeer de vraag of de hele wig wel mag worden gezien als een allocatieverstoring factor⁸.

Wanneer enerzijds de werknemer een deel van de wig als een beloning voor zijn arbeid beschouwt en anderzijds de werkgever rekent met loonkosten na belasting, dan is de wig in het geheel geen allocatieverstoring factor in de zin dat werknemers en werkgevers met een totaal verschillende prijs van arbeid rekenen.

Een tweede punt van kritiek betreft de veronderstelling dat mensen zich meer zullen inspannen als de beloning daarvoor wordt vergroot. Me dunkt dat het hier in wezen om hetzelfde probleem gaat als bij de reactie van het arbeidsaanbod op een hoger uurloon. Er zijn twee tegengestelde effecten, namelijk een substitutie-effect en een inkomenseffect. Het substitutie-effect houdt in dat men zich meer inspanningen zal getroosten naarmate deze in de toekomst meer inkomen opleveren. Het inkomenseffect bestaat hieruit, dat vergeleken met de oorspronkelijke situatie een geringere inspanning voldoende is om een bepaalde inkomensvoortgang te realiseren. Zonder empirisch onderzoek valt er geen uitspraak over te doen welk effect dominant zal zijn. Er is geen enkele reden om er a priori van uit te gaan dat relatief grotere verschillen in netto loon zullen leiden tot een gemiddeld betere kwalificatie van de be-

5. D.B.J. Schouten, *Het wankel evenwicht in de economie*, Stenfert Kroese, Leiden/Antwerpen, 1986.

6. *Centraal Economisch Plan 1986*, blz. 90-100; D.B.J. Schouten, *Over markt, orde, macht en wanorde*, in: A. Knoester (red.), *Lessen uit het verleden, 125 jaar Vereniging voor de Staaathuishoudkunde*, 1988; G. Zalm, 60%: de collectieve uitgavenquote in de jaren negentig, *ESB*, 18 november 1987.

7. Dat is het geval als men hiertoe rekent de premies ZFW, WW, ZW, WAO en pensioenpremie.

8. E.K. Browning, *The marginal social security tax on labor*, *Public Finance Quarterly*, juli 1985; M.J. McKee, J.J.C. Visser, en P.G. Saunders, *Marginal tax rates on the use of labour and capital in OECD countries*, OECD, Economic Studies No. 7, 1986. Laatstgenoemde auteurs zijn van mening dat er eventueel reden kan zijn om de lastendruk te corrigeren als er in de marge een rechtstreeks verband is tussen extra bijdragen en extra rechten. Van de in noot 12 genoemde regelingen voldoet de ZFW daar niet aan. Afgezien van de vraag of uitsluiting van de ZFW terecht is, voldoet aan dit criterium nog altijd ongeveer 40% van de totale wig (voor de doorsnee werknemer).

roepsbevolking. Het zij hier overigens nogmaals benadrukt dat een relatieve vergroting van netto-loonverschillen niet optreedt bij een wigverkleining als zodanig, maar alleen als de verhouding tussen de marginale en de gemiddelde wig kleiner wordt. Een verhouding die al niet erg groot is⁹ en uit verschillende overwegingen (zoals het draagkrachtbeginsel in de belastingheffing en het equivalentiebeginsel bij werknemersverzekeringen) ook nauwelijks kleiner kan worden.

Empirie

Macro-economie

Over de afwenteling van een stijgende collectieve-lastendruk op het arbeidsinkomen bestaat een ruime literatuur. Daaruit blijkt dat in de jaren zestig en zeventig waarschijnlijk ruwweg de helft van de gestegen lastendruk is afgewenteld, hetgeen mede heeft geleid tot te hoge loonstijgingen. Of de mate van afwenteling in de jaren tachtig is veranderd, is uit empirisch onderzoek nog niet geheel duidelijk. Wel zijn er indicaties dat er van minder afwenteling sprake is. Uit een van de studies blijkt dat voor de periode 1956-1983 een veel geringere afwenteling kan worden aangetoond dan voor de periode 1960-1980¹⁰. Verlenging van de schattingsperiode met jaren waarin de macht van werknemers minder groot was geeft dus het theoretisch reeds verwachte resultaat. Ook een case-study naar de invloed van premiestijgingen op cao-onderhandelingen uit de periode 1978-1983 geeft geen duidelijke aanwijzingen voor afwenteling in deze jaren¹¹.

De empirie suggereert dus, in overeenstemming met de theorie, dat de mate van afwenteling van collectieve lasten vooral afhangt van de machtsposities op de arbeidsmarkt.

In hoeverre zegt het voorgaande nu iets over de batenverdeling tussen werkgevers en werknemers van een dalende lastendruk? Mijns inziens bitter weinig¹². Enerzijds is er een argument om te verwachten dat werkgevers, getit op hun sterke arbeidsmarktpositie, het voordeel geheel naar zich toe kunnen trekken. Een kleinere wig zou dan wel leiden tot lagere loonkosten maar niet tot een hoger netto-loon. Anderzijds zijn er argumenten om te verwachten dat een verlaging van de lastendruk die het gevolg is van overheidsbezuinigingen, nauwelijks van invloed zal zijn op de loonkosten. Met name is dat denkbaar als de bezuinigingen betrekking hebben op collectieve voorzieningen waarvan werknemers direct profiteren. Zij zullen er zich dan sterk voor maken in de cao-onderhandelingen compensatie te krijgen voor dreigend koop-

krachtverlies. Als een nu reeds klassiek te achten voorbeeld kan gelden de verlaging van de Ziektewet-uitkeringen, die wel heeft geleid tot een lagere lastendruk, maar gemiddeld genomen zeker niet tot lagere loonkosten. Dit voorbeeld maakt duidelijk dat de mate waarin werknemers en werkgevers zich de baten van een dalende lastendruk toe-eigenen, mede zal afhangen van de aard en omvang van de overheidsbezuinigingen. Hetzelfde voorbeeld maakt tevens duidelijk dat er niet altijd veel effect hoeft te zijn op de loonkosten of op de perceptie van de werknemer van het netto loon. Zou men bij voorbeeld voor werknemers essentiële en in feite onmisbare voorzieningen de-collectiveren, dan is de kans groot dat de loonkosten gelijkblijven en er voor de werknemers slechts een verschuiving optreedt van collectieve lasten naar 'vaste lasten'. In principe kan op deze wijze de wig aanzienlijk worden verkleind, zonder dat dit veel invloed heeft op arbeidsmarktvariabelen.

Micro-economie

Micro-economisch georiënteerd arbeidsmarktonderzoek heeft in ons land nog geen rijke traditie. Door het beschikbaar komen van nieuwe databestanden is er de laatste jaren echter wel onderzoek mogelijk geweest dat enkele voorlopige uitspraken toelaat op een deelgebied, namelijk dat van de externe arbeidsmobiliteit¹³. Uit een aantal onderzoeken blijkt dat financiële prikkels niet meer dan een beperkte rol spelen bij de mate van arbeidsmobiliteit. De grootte van de wig, die slechts voor een klein deel de omvang van financiële prikkels bepaalt, zal daarom van geringe invloed zijn op de feitelijke mobiliteit.

Naar de invloed van de wig op andere aspecten, zoals de motivatie van werknemers om door hard werken of het volgen van opleidingen hun positie te verbeteren, is voor zover bekend geen empirisch onderzoek verricht.

Overigens lijkt het zo te zijn dat het arbeidsmarktgedrag op micro-niveau in de huidige situatie niet significant door een verkleining van de wig zal worden beïnvloed. Zoals in het voorgaande is betoogd, is het waarschijnlijk dat thans bij een autonome bezuiniging en wigverkleining ófwel een verschuiving op zal treden van collectieve lasten naar 'vaste lasten', waardoor de perceptie van het netto loon niet verandert, ófwel het voordeel van een lastenverlichting grotendeels zal toevallen aan de werkgevers. In het laatste geval is een macro-economische beschouwingwijze meer op zijn plaats.

Ten slotte is er het punt van de informele economie, die door de grote wig zou worden bevorderd. Het is plausibel dat deze samenhang inderdaad aanwezig is, hoewel er vele andere dan fi-

nanciële motieven kunnen zijn om informele arbeid te verrichten of in te schakelen. Daarmee is evenwel niet gezegd dat een beperkte wigverkleining zonder meer leidt tot relatief minder informele activiteiten. Het is aannemelijk dat zowel bij huishoudelijke activiteiten als bij zwartwerken zich een zekere autonomie heeft ontwikkeld, die de actuele prijsgevoeligheid sterk beperkt. Veel informele activiteiten die de afgelopen decennia tot stand gekomen zijn, zullen niet meer verdwijnen, ook al zou de wig sterk worden verkleind.

Internationale vergelijking

Tussen landen bestaan aanzienlijke verschillen in de omvang van de collectieve sector. Ook als men rekening houdt met de moeilijke vergelijkbaarheid van cijfers is dat het geval. Niettemin moet worden bedacht dat vergelijkbare voorzieningen in het ene land worden gefinancierd via de collectieve sector, terwijl ze in het andere land bij voorbeeld bij arbeidsovereenkomst worden geregeld. Sociale en culturele verschillen tussen landen spelen daarbij een belangrijke rol. Het is daarom minder zinvol Nederland te vergelijken met landen als de Verenigde Staten, Australië en Japan. Ook binnen de groep van Europese OECD-landen bestaan echter belangrijke verschillen in collectieve-lastendruk. De Vries heeft door middel van een eenvoudige puntenwolk laten zien dat er weinig verband is tussen de omvang van de collectieve sector en de economische groei¹⁴. Soortgelijke on-

9. Voor een overzicht van gemiddelde en marginale wigen, zie: F.J. Krapels en A. van Ravestein, De wig tussen loonkosten en netto loon, *ESB*, 22 juli 1987.

10. A.P. van Veen en A. van der Veen, De afwenteling van collectieve lasten in Nederland, *Maandschrift Economie*, 1987, nr. 5

11. M.J. Huiskamp en K. Dullemond, *CAO's en premie-afwenteling*, WRR-werkdocument nr. 6, 1985.

12. Het plan-Schouten valt grotendeels buiten de nu komende beschouwingen. Daarin is sprake van een gecoördineerd beleid, waarin institutioneel bepaald is dat de lastenverlichting ten goede komt aan het netto loon. Dit moet duidelijk worden onderscheiden van een autonoom beleid van bezuinigingen en lastenverlichting, waarbij de mate van afwenteling uitkomst is van loononderhandelingen.

13. A.M.C. Vissers, A.M. de Vries, A.G. ter Huurne, *Verandering van baan: een lonende zaak?*, OSA-voorstudie V 16, 1986; A.M.C. Vissers, W.N.J. Groot, W.A.M.H. Heymans, *De flexibiliteit van het arbeidsaanbod*, OSA-publikatie, nog te verschijnen.

14. B. de Vries, 60%: een verantwoorde norm?, *ESB*, 21 oktober 1987. De reactie van Knoester (in *ESB* van 25 november 1987) op dit punt in het stuk van De Vries overtuigt niet. Ten eerste gebruikt De Vries het internationaal vergelijkende element slechts in aanvullende zin en ten tweede stelt Knoester er slechts een paar plaatjes tegenover waarin hij, in tegenstelling tot De Vries, een selectie uit de OECD-landen heeft gemaakt.

samenhangende puntenwolven kunnen worden getekend voor het verband tussen de marginale lastendruk op arbeid en de groei van de werkgelegenheid of de omvang van de werkloosheid. Vooral voor de Europese OECD-landen, die onderling nog het meest vergelijkbaar zijn, lijkt eerder een positieve dan een (verwachte) negatieve correlatie aanwezig tussen de werkgelegenheids groei en de marginale lastendruk op arbeid¹⁵. De vermeende negatieve gevolgen van een grote collectieve sector voor de arbeidsmarkt blijken derhalve ook niet uit een internationale vergelijking.

Een kleinere wig?

Met het voorgaande is gepoogd aan te tonen dat de opvatting dat een grote collectieve sector slecht is voor de arbeidsmarkt en de werkgelegenheid ten minste enige nuancering behoeft. De bedoeling was om aan te geven dat de omvang van het probleem wellicht beperkt is, zo er al van een werkelijk probleem sprake is. Niettemin zou het zo kunnen zijn dat politici vinden dat aan verkleining van de wig een zekere prioriteit toekomt. Bij besluitvorming daarover zouden, behalve ideologische motieven, de volgende overwegingen een rol kunnen spelen.

De grote omvang van de collectieve sector in ons land en daarmee de hoge lastendruk, wordt vooral veroorzaakt door de hoge inkomensoverdrachten aan gezinnen. De overheidsconsumptie is daarentegen, internationaal gezien, niet bijzonder hoog. Een wigverkleining zou daarom vooral bereikt kunnen worden in de sfeer van de overdrachten. Als er al sprake zou zijn van belangrijke arbeidsmarkteffecten, wat overigens blijkens het voorgaande valt te betwijfelen, dan is op dit gebied ook de grootste effectiviteit te verwachten. Tot op zekere hoogte zal op lange termijn een beperking van de inkomensoverdrachten hopelijk vanzelf tot stand komen naarmate de werkloosheid vermindert. Afgezien daarvan is een mogelijkheid tot het verkleinen van de wig de sociaal pijnlijke weg van lagere uitkeringen. Ook het langdurig bevrozen van de reële uitkeringshoogte bij een aanmerkelijke reële loonstijging kan als sociaal pijnlijk worden gekwalificeerd.

Een andere mogelijkheid is te komen tot een de-collectivering van bovenminimale uitkeringen krachtens de sociale verzekeringen, inclusief de pensioenverzekering. Daarmee is de wig in korte tijd veel meer te verkleinen dan met jarenlange pijnlijke bezuinigingen. Uiteraard heeft ook dit zijn nadelen. Er zijn destijds goede argumenten geweest om te kiezen voor collectieve verzeke-

ringen. Ten eerste is het aannemelijk, dat een verbrokkeld stelsel van particuliere verzekeringen duurder is doordat er winst op moet worden gemaakt en de uitvoering minder efficiënt zal kunnen zijn. Ten tweede heeft het ook nadelen als, zoals te verwachten valt, bovenminimale uitkeringen per cao of per bedrijf geregeld zouden worden. De pensioenbreuk is hier een waarschuwend voorbeeld. Ten derde is er ook nog zoiets als het solidariteitsbeginsel. Bestaande particuliere verzekeringen tegen ziekte en arbeidsongeschiktheid hebben een premiedifferentiatie overeenkomstig het risico dat de verzekerde loopt. Dat wordt afhankelijk geacht van leeftijd, gezondheidstoestand en de aard van het werk. Gezien de discussie en voorlopige besluitvorming over de ziektekostenverzekering, lijkt er geen maatschappelijk draagvlak aanwezig te zijn om op die wijze het solidariteitsbeginsel in ons verzekeringsstelsel los te laten. Het ligt voor de hand dat een dergelijk systeem ook mobiliteitsbelemmerend zou kunnen werken. De conclusie ten aanzien van deze mogelijkheid van wigverkleining moet zijn dat, nog afgezien van sociale gevolgen, het risico bestaat dat de arbeidsmarkt juist slechter in plaats van beter gaat functioneren.

Besluit

Concluderend moet worden gesteld dat een kleinere wig, ja zelfs een veel kleinere wig, in principe mogelijk is. De mogelijke baten ervan worden echter naar mijn mening sterk overschat en de kosten vaak onderbelicht. Met dit artikel heb ik getracht hierin iets meer evenwicht te brengen. Een evenwichtiger economische benadering dan de laatste jaren valt waar te nemen lijkt gewenst om het arbeidsmarktaspect het juiste gewicht te kunnen geven bij besluitvorming inzake de omvang van de collectieve sector. De stelling dat een omvangrijke collectieve sector slecht is voor de economie, vooral door ongunstige arbeidsmarkteffecten, komt voort uit de gedachtenwereld van de aanbod-economen. Vijf jaar geleden werd daarover het volgende opgemerkt: "Supply-side economics is fundamentally a political inspiration without serious scientific support"¹⁶. Er zijn weinig argumenten voor aan te voeren dat intussen een heroverweging van die uitspraak gerechtvaardigd is. Juist daarom is het verbijsterend te moeten waarnemen dat zowel vele vakeconomen als beleidsambtenaren zich schijnbaar blindelings met deze stroom laten meedrijven.

Piet Allaart

Dr. P.C. Allaart is lid van de programmaleiding van de Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek. Het artikel is geheel op persoonlijke titel geschreven. De auteur dankt prof.dr. C.A. van den Beld, mr. C.A. de Kam en prof.dr. D.B.J. Schouten voor hun opmerkingen, die hebben geleid tot belangrijke verbeteringen.

15. Een regressie volgens de gewone kleinste-kwadratenmethode geeft als resultaat:

$$WG = 0,025 \text{ MLD} - 1,390 \quad R^2 = 0,05 \\ (1,311) \quad (1,181)$$

waarin:

WG = gemiddelde groei van de werkgelegenheid, 1979/85;

MLD = marginale lastendruk op arbeid, 1983.

Naarmate we dichter bij huis blijven en alleen de belangrijkste EG-landen nemen, wordt het verband sterker en significanter positief:

$$WG = 0,073 \text{ MLD} - 4,447 \quad R^2 = 0,86 \\ (6,734) \quad (6,712)$$

16. W.D. Nordhaus, Macro confusion: the dilemmas of economic policy, in: J. Tobin (red.), *Macro economics, prices and quantities*, Oxford, 1983.

Agenda

Japan en Europa

Het Instituut d'Etudes Européennes van de Universiteit van Brussel organiseert op 25-26 maart a.s. een conferentie onder de titel "Japan and Europe: looking towards the 21st century". De conferentie heeft een multidisciplinaire opzet. Er wordt twee volle dagen gediscussieerd in verschillende parallelsessies, steeds op basis van een uitgewerkt paper van een uitgenodigde spreker. De tweede dag wordt besloten met een paneldiscussie waaraan wordt deelgenomen door Europese en Japanse ondernemingsleiders, overheidsfunctionarissen en wetenschappers. De conferentie wordt gesteund door de Japanse afvaardiging bij de Europese Gemeenschap, de Europese Commissie en de Gutt Foundation.

Plaats: Borschette Centre, Rue Froissart 36, 1040 Brussel. Kosten: BF 6000 (studenten: BF 2000), te voldoen op bankrekening 210-0429400-33 van de Vrije Universiteit van Brussel, onder vermelding van rek. nr. KD-030-2-colloque Japon. Inlichtingen en aanmelding: Mrs. C. Charlier, Instituut d'Etudes Européennes, Avenue F.D. Roosevelt 39, B - 1050 Brussel.